

Tarih ve GÜNce

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
Sayı: 10 (2022/Kış), ss. 237-262.

Geliş Tarihi: 6 Aralık 2021

Kabul Tarihi: 29 Aralık 2021

Araştırma Makalesi/Research Article*

TEK PARTİ DÖNEMİ'NDE YEREL DERGİLERDEKİ TARİH ALGISI ÜZERİNE BAZI DİKKATLER: BALIKESİR ÖRNEĞİ

Aydın GÜLER**

Öz

Tek Parti Dönemi (1923-1950), Balıkesir’de yerel dergiciliğin en canlı olduğu dönemlerden biridir. Balıkesir gibi çok da büyük olmayan bir şehirde *Çağlayan*, *İrmak*, *Gençleriyolu*, *Kaynak*, *Alkım*, *Enerji* ve *Ege* gibi yedi farklı dergi çıkmıştır. Adı geçen dergilerde yer alan tarih makaleleri hem nitelikleri hem de nicelikleri açısından oldukça dikkat çekicidir. Çünkü söz konusu dergilerde edebiyat ve güzel sanatlar dışında en fazla makale yayımlanan alanın tarih olması ve tarihe dair yazılan makalelerdeki özen, bütün yazılar içerisinde ortalamanın üzerindedir. Dergilerde en fazla yazısı yayımlanan alanın tarih olduğu göz önüne alındığında bu durum hem yazarların hem de okurların tarih konusunda duyarlı ve istekli oldukları anlamına gelmektedir. Bu çalışmada da işaret edilen duyarlılık çerçevesinde tarih yazılarının hangi konular çevresinde toplandığı, bu makalelerin nitelikleri ve nicelikleri analiz edilerek söz konusu makaleler incelemeye tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yerel basın, kent tarihi, tarih algısı.

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Arş. Gör Dr., Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (aydinguler@balikesir.edu.tr). ORCID ID: 0000-0002-2530-8170.

SOME ATTENTION ON THE PERCEPTION OF HISTORY IN LOCAL JOURNALS IN THE SINGLE PARTY PERIOD: THE CASE OF BALIKESİR

Abstract

The Single Party Period (1923-1950) is one of the most lively periods of local journal publishing in Balıkesir. Seven different journals such as *Çağlayan*, *İrmak*, *Gençleriyolu*, *Kaynak*, *Alkım*, *Enerji* and *Ege* were published in a city that is not wide like Balıkesir. History articles in the aforementioned journals are quite remarkable both in terms of quality and quantity. Because history is the field where the most articles are published, apart from literature and fine arts, and the care in the articles about history is above average among all articles. Considering that the field with the most articles published in the journals is history, this means both authors and readers are sensitive and enthusiastic about history. Within the framework of the sensitivity pointed out in this study, the subjects around which the historical essays gathered, the qualities and quantities of these articles were analyzed and the articles in question were examined.

Keywords: Local press, city history, perception of history.

Giriş

Türkiye’de yerel basın Tanzimat’tan sonra gelişmiştir. 12 Kasım 1864’te hazırlanan Vilâyet Nizamnamesi ve bu nizamname dolayısıyla teşkil edilen her vilâyette bir matbaa kurulmuş ve o vilâyet ile Dersaadet arasında yazışmaların yürütülmesini sağlayacak mektupçu adıyla bir görev ihdas edilmiştir¹. Kurulan bu matbaalar sayesinde bölge ile yazışmaların yürütülmesi ve resmi işlerin dışında vilâyetteki kültür faaliyetlerine katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

Çıkarılan ilk vilâyet gazetesi 1865’te neşredilmeye başlanan Tuna gazetesidir. Mithat Paşa’nın öncülüğünde çıkan bu gazete Türkçe ve Bulgarca intişar etmiştir. Tuna’dan sonra Fırat, Suriye, Trablusgarp, Edirne, Yanya, Envâr-ı Şark gibi vilâyet gazeteleri de yayın sahasına atılmıştır. Vilâyet

¹ Uygur Kocabaş, Ali Birinci, “Osmanlı Vilâyet Gazete ve Matbaaları Üzerine Gözlemler”, *Kebikeç*, S.2, s.102.

gazetelerinin sayısı kısa zamanda hızla artmış, sayıları yaklaşık kırk yıl içinde 50'ye ulaşmıştır.

Taşra gazete ve dergiciliğinin Osmanlı coğrafyasında doğması ve yayılması bu matbaalarda kurulan vilâyet gazeteleri sayesinde olmuştur. Vilâyet gazeteleri 1900'lü yıllardan sonra taşrada gelişen basın hayatının lokomotifliğini yapmıştır. Bu bakımdan Tek Parti Dönemi'ndeki Balıkesir dergilerini incelemeden önce vilâyet gazeteleri ile Balıkesir vilâyet gazetesi hakkında bilgi vermek gerekmektedir.

Vilâyet gazetelerine genel olarak bakıldığında dikkati çeken ilk nokta bu gazetelerin çıktığı vilâyetlerdeki ilk süreli yayın olduklarıdır. Diğer bir nokta ise Bülent Varlık, *Yerel Basının Öncüsü: Vilâyet Gazeteleri* başlıklı makalesinde vilâyet gazetelerinde çıkan yazıların çoğunlukla imzasız olduğunu işaret etmektedir². Vilâyet gazeteleri çıktıkları vilâyetlerin tarım, halk sağlığı, ticaret, hukuk gibi konularda ihtiyaçlarına cevap verecek pratik konuları, yerel atamaları, çıkarılan nizamnameleri konu edinmiştir.

Diğer vilâyetlerde de yerel basının vilâyet matbaalarıyla başladığı gibi Balıkesir basın hayatı da vilâyet matbaalarıyla başlamıştır. Daha önceleri Hüdavendigâr vilâyetine bağlı bir sancak olan Balıkesir'in 1881'de vilâyet statüsüne yükseltilmesiyle birlikte 1864 Nizamnamesi gereğince vilâyet merkezlerinde matbaa kurulması ve bu matbaalarda vilâyet gazetesi teşkil edilmesi gerekmiştir. Vali Reşat Paşa'dan sonra Nisan 1885'te Karesi Vilâyetine Atıf Bey, Balıkesir Valisi olarak atanmıştır³. Atıf Bey'in dikkati ve bu konuda gösterdiği özen ve sayesinde 17 Mart 1886'da Karesi Vilâyet Matbaası faaliyete geçmiştir⁴. Balıkesir'de böyle bir matbaanın faaliyete geçmesi şehrin atmosferini derinden etkilemiş ve vilâyette bir bayram havası husule getirmiştir⁵

Karesi Vilâyet Matbaası'nda basılmaya başlanan *Karesi* gazetesi, vilâyetin resmi gazetesidir. Gazete, Balıkesir'in 1888'de mutasarrıflık statüsüne indirilişine kadar 1886-1888 yılları arasında haftada bir olarak

² Bülent Varlık, "Yerel Basının Öncüsü: Vilâyet Gazeteleri", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.1, İletişim Yayınları, 1985, İstanbul, s.101

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Karesi Vilâyeti Tarihçesi* Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları, 1925, Balıkesir, s.149.

⁴ Abdullah Yurdakök, *Balıkesir Basın Tarihi*, İnce Ofset, Balıkesir, 1992, s.10

⁵ Mustafa Özsanı, "19. Yüzyılın İkinci Yarısında Balıkesir'in Sosyal ve Kültürel Durumuna Genel Bir Bakış", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C.XIII, S.1, Ocak 2007, s.193.

toplam 105 sayı çıkmıştır. Adı geçen gazete, 26 yıllık bir aradan sonra tekrar aynı isimle yayın hayatına girmiş 1924'te de adını değiştirerek *Balıkesir* adını almıştır.

Vilâyet Matbaası'nın sökülüp Bursa'ya gönderilmesinden sonra özel teşebbüslerin de Balıkesir'de matbaa kurmaya yöneldiği görülmektedir. Cemil Efendi Matbaası, Halil Efendi Matbaası ve Dilek Matbaası bu matbaaların bazılarıdır.

Balıkesir, çok da uzun olmayan basın hayatı süresince önemli isimler ve gazeteler ortaya çıkarmıştır. Vilâyet gazetesi olan *Karesi*'den başlayarak bu çalışmamızın sınırı olan 1950 yılına kadar Balıkesir şehri *Karesi* (2), *Balıkesir*, *Ses*, *Doğru Söz*, *İzmirde Doğru*, *Balıkesir* (2), *İrşad*, *Zaferi Millî*, *Türk Dili*, *İstiklal*, *Savaş* ve *Balıkesir Postası* gazeteleri ile *Yeni Edremit*, *Dilek*, *Çağlayan*, *Irmak*, *Kaynak*, *Gençleryolu*, *Alkım*, *Enerji*, *Ege* gibi dergilere ev sahipliği yapmıştır⁶.

Söz konusu gazete ve dergilerde birbirinden değerli yazar ve şairlerin makaleleri ve şiirleri neşredilmiştir. Abdülgaffur (Güney), Esat Adil (Müstecaplıoğlu), İsmail Hakkı (Akay), Hasan Basri (Çantay), Kâmil (Su), K. Kani (Akpınarlı), Muharrem Hasbi, Mustafa Necati, Mustafa Seyit (Sütüven), Mükerrerem Kâmil (Su), Münir Yenal, Orhan Şaik (Gökyay), Refik Fikret (Sağnak), Ruhi Naci (Sağdıç) ve Vasıf Çınar işaret ettiğimiz önemli yazar ve şairlerin bir kısmını teşkil etmektedir.

Sonuç olarak Balıkesir'de 1886'da başlayan basın hayatı, önemli yazar ve şairlerin özverileriyle kısa zamanda ivme kazanmıştır. Balıkesir'de neşredilen gazete ve dergiler, Balıkesir'in fikir hayatının zeminini oluşturmuş, edebî ve kültürel manada muhitin gelişmesinde öncü olmuştur.

1. Tek Parti Döneminde Balıkesir'de Çıkan Dergiler

Tek Parti Döneminde Balıkesir'de neşredilmiş 7 farklı dergi tespit edilmiştir. Bu dergiler *Çağlayan*, *Irmak*, *Gençleryolu*, *Kaynak*, *Alkım*, *Enerji* ve *Ege*'dir. Bu dergilerdeki tarih yazılarını irdelemeden önce dergileri kısaca tanımak faydalı olacaktır.

⁶ Aydın Güler, *Başlangıcından 1950'ye Kadar Balıkesir'de Çıkan Dergilerdeki Edebî ve Kültürel Muhteva Üzerinde Bir İnceleme*, Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, Balıkesir.

1.a. Çağlayan

Çağlayan dergisi on beş sayı olarak çıkmıştır. Bu sayıların ilki 20 Teşrinievvel 1925, son sayısı ise 15 Mayıs 1926 tarihlidir. Derginin ön kapağında adı, münderecat listesi, “*On beş günde bir çıkar edebî ve ilmî mecmua*” ibaresinin yanı sıra fiyat, abonelik, idarehane bilgileri ve abonelik şartları verilmiştir. Çağlayan, 20x28 cm ebatlarında 16 sayfa halinde yayımlanmıştır. Derginin sayfaları yazı yoğunluğu ve sayısına bağlı olarak iki veya üç sütun olarak dizilmiştir. Derginin abonelik bedeli senelik 180 kuruş, 6 aylığı 100 kuruştur. Ayrıca sayısı da 7,5 kuruş olarak fiyatlanmıştır.

Derginin sahipleri ve idarecileri Esat Adil (Müstecaplıoğlu), Ruhi Naci (Sağdıç), Orhan Şaik (Gökyay) ve Mansur Tekin'dir. Orhan Şaik (Gökyay) aynı zamanda derginin sorumlu müdürüdür. Derginin idarehanesi olarak gösterilen Balıkesir Kaptanzade Otelinde Balıkesir Çağlayan Dergisi olarak gösterilse de Ruhi Naci'nin oğlu Ozan Sağdıç, yazdığı hatıratında burada bir idarehanenin bulunmadığını, söz konusu yerin Balıkesir'e geldiği zamanlarda Ruhi Naci'nin kaldığı oda olduğunu belirtmiştir⁷.

Çağlayan dergisinin ilk sayısında bulunan “*Çağlayan Niçin Çıkıyor?*” başlıklı yazıda derginin çıkış sebebi ve amacı şu cümlelerle ifade edilmiştir:

“Mecmuamız muhterem karîlerininindir. Onlar istediği müddetçe yaşayacaktır. Bizim buradaki vazifemiz muhterem karîlerimize vasıta-i telakki olmaktan başka bir şey değildir. İlave edeceğimiz bir cihet daha var; biz edebiyatta zevk-i selimi muayyer addediniriz. Güzel olduktan sonra nazarımızda onun eski veya yeni tarzda olmasının ehemmiyeti yoktur. Elverir ki millî zevki terennüm etsin!”⁸

Derginin bakış açısına göre Çağlayan, okuyucularının dergisidir. Okurların dergiye sahip çıkmasıyla derginin var olması mümkün olacaktır. Dergi, sanata bakış açısının merkezine millî estetiği koymuştur. Bu düşünceden hareketle dergi dönemdeki ideolojik yaklaşımlardan bağımsız olarak eski veya yeni sanat anlayışını birlikte değerlendirmiştir. Bu da dergideki yazıların sadece millî zevke uyacak bir şekilde “güzel” niteliğine sahip olarak basılmasını sağlamıştır.

⁷ Ozan Sağdıç, *Yirminci Yüzyıl Denen O Mazi/ 1 Birinci Savaşın İkincisine*, Dünya Kitapları, İstanbul, 2005, s.196.

⁸ “Çağlayan Niçin Çıkıyor?” Çağlayan, S.1, 20 Teşrinievvel 1925, s.1.

1.b. Irmak

Irmak dergisi on altı sayı halinde çıkmıştır. Bu sayıların ilki 15 Şubat 1928'de son sayısı ise 15 Teşrinisani 1928'de yayımlanmıştır. Irmak, 15 günde bir yayımlanmış edebî ve ilmî bir dergidir. Derginin kapağında derginin adı, tarihi, idarehanesi, baskı yeri olan Türk Dili Matbaası ve adresi belirtilmektedir. Derginin adresi Balıkesir Irmak Mecmuası olarak belirtilmekte ve abonelik bilgilerini içeren bilgiler bulunmaktadır. Derginin imtiyaz sahibi kesin olarak ilan edilmemiş olsa da sorumlu müdürlüğünü Esat Adil (Müstecaplıoğlu)'nun yaptığı görülmektedir.

Derginin ebatları 20x28 cm'dir. Derginin altı aylık aboneliği 100, senelik aboneliği 200 kuruştur. Ayrıca sayısı 10 kuruştur. Irmak dergisinin her bir sayısı 16 sayfadan oluşmuş ve yazılar yazı yoğunluğuna göre iki veya üç sütun halinde dizilmiştir.

Derginin son sayısının 16. sayfasındaki "Irmak diğer aylarda yeni harflerle intişar edeceğinden tahrir heyetimizin yazılarını yeni harflerle ve okunaklı bir surette yazmalarını rica ediyoruz."⁹ notu derginin çıkmaya devam edeceğinin bir göstergesi olsa da dergi bu sayısıyla basın hayatına son vermiştir.

Irmak dergisinin yazı politikasını şu cümleler özetlemektedir:

*"Bir buçuk senedir -Çağlayan'ın durması ile- muhitimizde hâsıl olan edebî boşluğun matemiyle inledik. O günden bugüne kadar Balıkesir'de zevk-i bedîimizi okşayacak; Çağlayan'ın bıraktığı edebî boşluğu dolduracak bir mecmuanın çıkmayışı bizi teessüre sevk ediyordu; ruhumuzda biriken, biriktikçe taşan, taştıkça köpüren o teessürlerimiz bugün bilfiil "Irmak" halinde akıyor."*¹⁰

Bu cümlelerde derginin, Çağlayan dergisinin yayımdan kalkmasının ardından Balıkesir basın hayatında, edebiyat ve kültür hayatında bir oluşan boşluğu doldurma amacının bulunduğu açıkça görülmektedir. Aynı yazının devamında da derginin ancak okurlarının destekleriyle büyüyen genişleyebileceği, okurlarının yönlendirmeleri ile edebî ve ilmî yazıların artacağını ve derginin amacının bir yandan okurlarının edebiyata ve ilme karşı ilgisini beslemek bir yandan da hevesli gençleri yazmaya teşvik etmek olduğu belirtilmiştir.

⁹ [Başlıksız], *Irmak*, S. 16, 15 Teşrinisani 1928, s.16.

¹⁰ "Irmak Çıkarken", *Irmak*, S.1, 15 Şubat 1928, s.1

Özetle *Irmak*, *Çağlayan* dergisinin devamı niteliğindedir. *Çağlayan*'ın artık çıkmayışından kaynaklanan boşluğu doldurma isteği derginin çıkış noktasını teşkil etmektedir. Dergide yer alan edebî eserlerin çeşitliliği, üslupları ve bu eserlerdeki biçimsel özellikleri güdümlü edebiyat anlayışından uzak durulduğu, estetiğin önemsendiğini göstermektedir.

1.c. Gençleryolu

Gençleryolu, Balıkesir'de *Kaynak* dergisinden sonra en fazla sayısı bulunan dergidir. Dergi 78 sayı halinde yayımlanmıştır. Gençleryolu ilk sayısını 28 Şubat 1929'da, son sayısını ise 15 Kasım 1932'de yayımlamıştır. Derginin basın hayatına neden son verdiğine dair bir bilgi elimizde bulunmamaktadır.

Dergi her ayın on beşinde ve ayın son gününde olmak üzere 15 günde bir çıkmıştır. Derginin kapak sayfasında "*Her Ayın On Beşinde ve Sonunda Çıkar, Mektep, Halk Mecmuası*" ile "*Siyasetten Maada Her Şeyden Bahseder*" ibareleri neşredilmiştir. Derginin arka kapağında ise ilanlar bulunmaktadır.

Dergi ilk sayısından son sayısına kadar 7,5 kuruş; abonelik olarak da altı aylık 80, yıllık ise 150 kuruş olarak fiyatlanmıştır. Ölçüleri 20x28 cm'dir. Dört sayısı istisna olmak üzere her bir sayısı 16 sayfadan müteşekkildir. Derginin baskısı son derece düzenlidir. Zira birden fazla sayının tek fasikülde toplandığı sadece iki örnek vardır ki bunlar 35-36. sayılar ile 48 ve 49. sayılardır.

Derginin sahibi Balıkesir'de Kuva-yı Milliye'nin değerli isimlerinden Eminittin (Çeliköz) Bey'dir. Derginin sorumlu müdürlüğünü ilk 11 sayıda Ahmet Süreyya (Örgeevren), 12-36. sayılar arasındaki dönemde Dr. Nefi Etem, kalan sayıların hem sorumlu müdürlüğünü hem de başyazarlığını Eminittin Bey üstlenmiştir.

Balıkesir'de çıkan *Türk Dili* gazetesi *Gençleryolu*'nun çıkışını 1 Şubat 1929'da yayımladığı şu haber ile müjdelemiştir:

Şehrimizde bu namla resimli bir mecmua intişar sahasına atılıyor.

Balıkesir'de Gençler Yolu namıyla gençliğin manevi ihtiyaçlarını temin maksadıyla on beş günde bir mecmuanın intişar edeceği haber alınmıştır. Vilâyetin pek muhtaç olduğu böyle bir mecmuanın çıkması Balıkesir irfan hayatına pek başkalık bahşedeceği izahtan müstağnidir. Şu kadar diyelim ki: Bu mecmua kudretli ellerce

tedvir olunacak ve yalnız okuma ve yazma faaliyetlerinin uyanmasına, tenmiye ve inkişafına çalışacaktır.

Şimdiden bu mecmuanın çok güzel olacağı kanaatine izhardan mahzuz olmaktayız. Bu mecmua hakiki bir mektep mecmuası olarak saha-i matbûata atılacaktır. Mecmua resimli olacaktır. Bu, bize pek çok şeyler vadeden “Gençler Yolu’nun” muvaffakiyetini ve bir an evvel çıkmasını bekleyelim. Memleketimizin ve büyüklerin bu mecmua müteşebbislerinin kucaklaması ve ellerini uzatması cidden zikre şayan ve takdire seza bir hareketi maarif ve irfandır.

Ayrıca Eminittin Bey, yazdığı *Niçin Çıkıyoruz?* başlıklı yazısında derginin çıkış amacını şu cümlelerle duyurmaktadır:

Mecmuanın gayesi: Okuma ve yazma heveslerini ve arzularını ateşlemektir. Bunun için her türlü fedakârlık ihtiyar olunacaktır.

“Gençleryolu” maarif hayatını, irfan hareketlerini, mektep faaliyetlerini takip edecek ve sinesine bastırarak; mekteplileri yekdiğerine tanıtacak, memleketin, halkın-bu vadede- en lüzumlu ihtiyaçlarını araştırıp bulacak ve okuyup yazmanın zevkini duyurmağa, doyurmağa vasıta olacaktır.

“Gençleryolu” coşkunluğunu çevresinden alacak, muhitinin ihtiyaç ve arzularına göre çağlayıp gidecektir.¹¹

Bu yazı ile Eminittin Bey, gençlerin ve velilerin okuyacak metin bulamadıklarından yola çıkarak bu ihtiyacı karşılamayı amaçladıklarını duyurmuş ve derginin esas hedef kitesinin okullu gençler olduğunu ilan etmiştir.

Kısacası *Gençleryolu*, eğitime yönelik ihtiyaçları karşılamak üzere kurulmuş bir dergidir. Dergi öğretmenlere, öğrencilere, velilere okuyacakları metinler sağlamayı, onların yazdığı metinleri topluma duyurmayı, öğrencileri ülke ve dünya hakkında bilgilendirmeyi hedeflemiştir. Bu yüzden dergideki özellikle pek çok edebî yazının eğitim amaçlı olarak güdümlü bir yön içermesinin çok doğal olduğunu söylemek mümkündür.

1.d. Kaynak

Balıkesir’in en uzun süre çıkan, en fazla sayısı yayımlanan dergisi *Kaynak*’tır. *Kaynak*, Balıkesir Halkevi’nin çıkardığı bir dergidir. Bir halkevi

¹¹ Eminittin Çeliköz, “Niçin Çıkıyoruz?”, *Gençleryolu*, S.1, 28 Şubat 1929, s. 2.

yayın organı olmaları, *Kaynak* ile *Ege* dergilerini diğer dergilerden ayıran önemli bir özelliktir.

Kaynak'ın gerek yayın politikasının oluşturulması, gerek içeriğinin incelenmesi ancak bir halkevi dergisi olduğu göz önünde tutularak yapılabilir. Bu yönüyle halkevlerine ve halkevi dergilerine dair genel bir bilgi vermek gerekir. Bilindiği üzere halkevleri resmen 19 Şubat 1932'de açılmış yarı resmi kültür kurumlarıdır. Bu kurumlar inkılapları yaymak, derinleştirip kökleştirmek ve halkı yeni Türkiye'nin benimsediği yeni yaşam biçimine hazırlamak ve bu yaşam biçiminin halk tarafından kabullenilmesine katkı sağlamak amacıyla bizzat Gazi Mustafa Kemal'in yönlendirmeleriyle kurulmuştur¹². İlk açıldığında Adana, Afyon, Ankara, Aydın, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Konya, Samsun ve Van'da faaliyete başlayan Halkevleri, kısa sürede ülke geneline yaygınlaşmış ve 1950 yılına gelindiğinde biri Londra'da olmak üzere Halkevi sayısı 478'e ulaşmıştır¹³.

Halkevleri, düşüncelerini yaymak ve faaliyetlerini duyurmak amacıyla dergiler çıkarmışlardır. Halkevleri dergileri arasında en güçlü ve yaygın olan dergi Ankara Halkevi'nin çıkardığı ve adını Atatürk'ün verdiği *Ülki'* dür. Ayrıca Eminönü Halkevi'nin çıkardığı *Halk Bilgisi Haberleri*, Balıkesir Halkevi'nin çıkardığı *Kaynak*, İzmir Halkevi'nin çıkardığı *Fikirler*, Çorum Halkevi'nin çıkardığı *Çorumlu*, Manisa Halkevi'nin çıkardığı *Gediz*, Denizli Halkevi'nin çıkardığı *İnanç*, Afyon Halkevi'nin çıkardığı *Taşpınar*, Bursa Halkevi'nin çıkardığı *Uludağ* ve *Türkün*, Isparta Halkevi'nin çıkardığı *Ün* dergileri kaydetmeye değer halkevi dergileridir.

Söz konusu dergilerin yayın politikalarının hazırlanması ve içeriklerinin belirlenişinde *CHF Halkevleri Talimatnamesi Esas Maddelerinden* ve *Halkevleri Teşkilât, İdare ve Mesai Talimatnamesi* gibi talimatnamelerden yola çıkmıştır.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere *Kaynak*, Balıkesir Halkevi'nin bir neşriyatı olup ilk sayısını 19 Şubat 1933'te çıkarmıştır. *Kaynak* dergisinin tanıtımı ilk kez *Türk Dili* gazetesinin 22 Şubat 1933 tarihli 2048 numaralı sayısında yapılmıştır. Derginin son sayısı olan 168. sayısı ise Ocak 1947

¹² Özşarı, Mustafa, *Ege Bölgesi Halkevi Dergilerindeki Edebî ve Kültürel Muhteva Üzerine Bir İnceleme*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002, İzmir, s.46.

¹³ Özşarı, Mustafa, *a.g.d.t.*, s.9-10.

tarhinde çıkmıştır. Bu tarihten sonra *Kaynak* dergisi alışlagelmiş halkevi dergisi formatından ayrılarak edebî dergi kimliğine bürünmüş, adına *Yeni Seri* ibaresini ekleyerek Mayıs 1948 tarihi itibarıyla yeniden çıkmaya başlamıştır. *Kaynak Yeni Seri* olarak yayın hayatına kaldığı yerden devam eden dergi 169. sayı olarak değil; 1. sayıdan başlamış, ve bu yeni serinin son sayısını da Şubat 1950/Ocak 1951 tarihlerinde 22/33. sayısıyla vermiştir.

Kaynak, genel anlamda muntazam bir yapıyla yayımlanan bir dergi değildir. Derginin sayfa sayıları, dergiye gelen yazıların hacmi ve sayısıyla orantılı olarak değişkenlik göstermektedir. Bunun yanı sıra süre anlamında da çeşitli sebeplerden düzenli çıkmamıştır¹⁴.

Bunun yanı sıra 102-103 numaralı Temmuz- Ağustos 1941 sayısından sonra 113 numaralı Haziran 1942 sayısına kadar *Kaynak* dergisi basılamamıştır. Bu durumun sebebi 113. sayısının iç kapağındaki *Özür* başlıklı yazıda kâğıt teminindeki sıkıntılar olarak gösterilmiştir¹⁵.

Kaynak'ın imtiyaz sahibi Konya mebusu Tefik Fikret Silay'dır. Derginin neşriyat müdürlüklerini Şubat 1933-Kasım 1934 arasında Esat Adil (Müstecaplıoğlu), Aralık 1934- Mart 1935 arasında A. Akabek, Nisan 1935-Nisan 1946 arasında Abdi Ağabeyoğlu, Mayıs 1948-Kasım 1949 arasında Arif Hikmet Par, Aralık 1949- Ocak 1950- Şubat 1951 arasında da Ekrem Çavuldur yürütmüştür.

¹⁴ *Kaynak* çeşitli sebeplerden dolayı düzenli çıkamamıştır. Bu düzensizlik durumunda ise dergi, birden fazla sayısını tek fasikülde toplamıştır. Örnek olarak:

1. Yıl: 6/7 Temmuz- Ağustos 1933, 8/9 Eylül-Ekim 1933, 10/11 Kasım- Aralık 1933

2. Yıl:13/14/15 Şubat-Mart-Nisan 1934, 16/17/18 Mayıs- Haziran-Temmuz 1934, 19/20 Ağustos Eylül 1934

9. Yıl: 102/103 Temmuz 1941, 120/121 Şubat 1943

11. Yıl: 135/136 Nisan-Mayıs 1944, 137/138 Haziran- Temmuz 1944

12. Yıl: 146/147 Mart- Nisan 1945, 148/149 Mayıs- Haziran 1945, 152/153/154 Eylül- Ekim-Kasım 1945, 155/156 Aralık 1945-Ocak 1946

Yeni Seri 2. Yıl: 16/17 Ağustos-Eylül 1949, 18/19 Ekim-Kasım 1949, 20/21 Aralık 1949- Ocak 1950, 22/33 Şubat 1950-Ocak 1951

Tarihli ve sayılı dergiler birden fazla sayıyı tek fasikülde toplamıştır.

¹⁵“Kâğıtsızlık yüzünden mecmuamız Eylül 941'den beri çıkamamakta idi. Bu kerre kâğıt temin etmiş olduğumuzdan çıkarmış bulunuyoruz. Ancak mecmuamızı dokuz ay gibi bir farkla çıkardığımızdan tedahül etmiş olan dokuz sayıyı, abonelerimize bir kolaylık olmak üzere, numara ve farklarının birbirine karışmaması için son çıkardığımız 103'ten itibaren çıkamadığımız Eylül, I. teşrin, II. teşrin, I. kanun 941, II. Kânun, Şubat, Mart, Nisan, Mayıs 1942'ye kadar konması icap eden numaralar aylarına göre (104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112) olacaktır. Şimdi çıkardığımız sayı da 113 Numarayı almış oluyor. Keyfiyeti özürle bildiririz.”

“Özür”, *Kaynak*, S.113 Haziran 1942, s.1.

Derginin fiyatı ilk dört yıl 15 kuruş olarak görülmekte, sonraki yıllarda herhangi bir fiyat bilgisi bulunmamaktadır. Aynı şekilde derginin abonelik bedeli de yıllık 150, altı aylık 80 kuruş olarak belirlenmiştir. Dergi *Yeni Seri* adını aldıktan sonra ise aylık 25 kuruş olarak fiyatlandırılmıştır.

Derginin ilk yetmiş dokuz sayısı Balıkesir Vilâyet Matbaası'nda basılırken bu matbaanın *Türk Dili* gazetesine kiralanmasıyla basım yeri son sayısına kadar Türk Dili Matbaası olarak görülmektedir. Bir diğer deyişle dergi iki ayrı basım yerinde basılmış gibi görünse de bu durum sadece isim değişikliğinden kaynaklanmakta, gerçekte ise hep aynı matbaada basılmıştır.

Derginin ilk 168 sayısını kapsayan yayın politikası önceden de bahsedildiği gibi *CHF Halkevleri Talimatnamesi Esas Maddelerinden ve Halkevleri Teşkilât, İdare ve Mesai Talimatnamesi* gibi talimatnameleridir. Ancak *Yeni Seri* 1. sayısı itibarıyla bazı düzeltmelerde bulunarak çıkış amacını somutlaştırarak şöyle bir manifesto haline getirmiştir:

"Güzel Balıkesir'imizi dışa tanıttacak en iyi vasıta hiç şüphe yok ki dergi ve gazetedir. Daha ellenmemiş ve işlenmemiş birçok konuları olan Karesi diyarının en verimli aynası bizce KAYNAK'tır.

Gayemiz ilimizin sosyal, kültürel ve folk alanındaki değerini belirtmek olmakla beraber sanat değeri olan her esere sayfalarımızı açık bulunduracağız. Biz ileri bir sanat ve iş adamı yetiştirmenin sırrını önce kendimizi ve anlatmakta buluyoruz.

*Bizde mahalli dergiler istenilen şekilde çıkamıyor. Folklor malzemesini geliştirecek bir şekilde toplayıp neşretmek hiçbir fayda sağlamaz. Onları bilimsel bir anlayışla aydınlarımızın önüne sermek gerekir. Biz işte bu düşünce ile gelecek sayılardan başlayarak Balıkesir'imizin geçmiş yıllardaki durumunu canlandırmaya çalışacağız."*¹⁶

Buradaki cümleler ilk 168 sayıyla bir çelişki oluşturmamakla birlikte *Yeni Seri*'nin amacını ve istikametini daha belirgin bir şekilde özetlemiştir.

Sonuç olarak *Kaynak*, Balıkesir Halkevi'nin çıkardığı Balıkesir'in en uzun ve hacimli dergisidir. Yazar ve şair kadrosu ile yazılardaki konu ve tema yelpazesi oldukça geniştir. Balıkesir'in yerel basınında ve ulusal basında yankı uyandırabilen bir dergidir. *Ülkü*'de *Kaynak* dergisinin sıklıkla incelemeye alınması; yerel gazeteler olan *Türk Dili* ve *Savaş* gazetelerinde

¹⁶ "Tekrar Çıkarken", *Kaynak*, S.1, Mayıs 1948, s.3.

Kaynak dergisine dair yazıların sıklıkla yer alması bunun en basit göstergesidir.

1.e. Alkım

Alkım, Balıkesir Lisesi öğrencileri tarafından çıkarılmış bir okul dergisidir. Dergi, 34 sayı halinde yayımlanmıştır. Derginin ilk sayısı 15 Aralık 1936'da, son sayısı olan 34. sayısı ise 1938-1939 şeklinde tarihlendirilmiştir. Derginin bir önceki sayısı 15 Nisan 1939 tarihli olduğuna göre derginin önceki sayılarının tarihlendirilişlerine bakarak son sayısının tarihinin Mayıs-Eylül 1939 olması kuvvetle muhtemeldir.

Dergiye dair herhangi bir satış veya abonelik fiyat bilgisine rastlanmamıştır. *Alkım* imtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü olarak Balıkesir Lisesi'nin müdürü Vicdani Ataseven, yazı işleri müdürü de Cezmi Tahir Berktin olup, dergi Balıkesir Vilâyet Matbaası'nda basılmıştır. *Alkım*'da reklam veya ilan yoktur. Ancak derginin *Türk Dili* gazetesinde 9 adet reklamı ile derginin içeriği hakkında bir inceleme yazısı bulunmaktadır¹⁷.

Dergi, 20x28 cm boyutlarında çıkmıştır. Sayfaları ise standart olarak çift sütun olarak dizilmiştir. Dergi fasiküllerinin sayfa miktarı, derginin sayısına göre değişmektedir. Bunda bir fasikülde birden fazla sayının toplanmasının rolü büyüktür. Söz gelimi derginin 6/10, 11/12, 16/17, 18/22, 23/24, 26/27, 30/34 numaralı sayıları birer fasikül halinde çıkmıştır. Bu da derginin 17 fasikül halinde 34 sayı çıktığı anlamına gelir ki ortalama olarak düşünüldüğünde her fasikülde iki sayı bulunmaktadır.

Alkım'ın ilk sayısında *Alkım* adının çeşitli alanlardaki anlamları açıklanmaktadır¹⁸. Bunun yanı sıra Sırrı Yırcalı, yazdığı *Sayın Okuyucu* adlı yazısında derginin çıkış amacını şu cümlelerle anlatmaktadır:

“Balıkesir'i ve Balıkesirlilerin büyük kalkınmada gerek kültürel gerek siyasal bakımdan gösterdiği uyanıklığı harcadığı emekleri bilirsin. Bununla övünen bizler bu emeğin verimini üretmeğe uğraştığımızı gözünün önüne sereceğiz. Seni aydınlatmak değil kendi aydınlığımızı sana göstermek istiyoruz buradaki satırlarda yapmak ve

¹⁷ K. Kâni Akpınarlı, “Alkım”, *Türk Dili*, S.10117,11 Aralık 1936, s. 3.

¹⁸ Necmi Uraz, “Alkım”, *Alkım*, S. 1, 15 Aralık 1936, s.1.

ulaşmak isteğinin inanla karışmış özünü bulacaksın. Beğenip beğenmemekte serbestsin. Amacımız kötüyü beğendirmek değil, beğenilebilecek bir hale sokmaktır.”¹⁹

Buna ilaveten Balıkesir Lisesi'nin müdürü Vicdani Ataseven de derginin 6-10. sayısında *Niçin Çıkıyoruz?* adlı makalesinde öğrencilerin kültür dünyasında bir ihtiyacı karşılamak istediklerini ve bu istekle kendilerine müracaat etmek suretiyle dergi çıkarmayı planladıklarını belirtir. Balıkesir'de bir kültür muhiti oluşturmaya başlamış Balıkesir Lisesi müdürü de bu talebe karşı kayıtsız kalmayarak fikri uygulamaya koymuştur. Bu kararı dönemin Balıkesir Valisi İbrahim Etem Aykut ve encümen üyeleri de desteklemiştir.

Sonuç olarak *Alkım* dergisi, bir okul dergisi olup yazarları da bunun sonucu olarak öğretmen ve öğrencilerdir. Yayın hayatını 34 sayı sürdürmekle birlikte özellikle dergide yazan öğrencilerin potansiyellerini başarıyla gözler önüne sermiştir.

1.f. Enerji

Enerji dergisi, ele alınan dergiler içerisinde Balıkesir menşei olmayan tek dergidir. Dergi, Isparta'da yayın hayatına başlamıştır. İlk sayısı Nisan 1937, 29-30 numaralı son sayısı ise Ocak- Şubat 1940 tarihinde çıkmıştır.

Derginin genel direktörü Hilmi Dilmen, yazı işleri müdürü ise Nazım Örensun'dur. Derginin sahip ve mesulleri direktörleridir. 16. sayı itibarıyla derginin imtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü olarak Nazım Örensun olarak bildirilir.

Derginin yıllık abonelik bedeli 240 kuruş, öğretmenlere ise 200 kuruştur. Abonelik olmaksızın satışı da 20 kuruştur. Derginin satışından kazanılan paranın Isparta öğretmenleri yardım sandığına bağışlanacağı bildirilmiştir.

Enerji, ilk 20 sayısını Isparta'da çıkardıktan sonra imtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü olan Nazım Örensun'un Balıkesir'e kültür müdürü olarak atanmasıyla Balıkesir'e taşınmıştır. 21. sayıya kadar kapakta yer alan Isparta ibaresi de bu sayıyla birlikte kalkmıştır. Dergi Isparta'da Doğan Matbaa'sında, Balıkesir'de Türk Pazarı'nda basılmıştır.

¹⁹ Sırrı Yırcalı, "Sayın Okuyucu", *Alkım*, S.1, 15 Aralık 1936, s.2.

Enerji dergisi maddi olanakların elverişsizliğinden dolayı tam ve sabit bir şekli bulunmayan bir dergidir. Dergilerin sayfa sayısı, yazı miktarı ve maddi koşullar çerçevesinde şekillenmiştir. Bu yüzden dergiye ortalama bir sayfa sayısı atfetmek çok da mümkün değildir. Ayrıca 30 sayı çıkmış derginin 22 fasikül halinde yayımlanması bu düzensizliğin somut bir örneğidir.

Nazım Örensun, derginin Isparta'da yayımlanan ilk sayısında neşrettiği *Enerji Niçin Çıkıyor?* başlıklı yazıda derginin çıkış amacını şöyle ifade etmektedir:

Enerji Niçin Çıkıyor? başlıklı yazıdaki “*Enerji, İç Anadolu yaylasının, tabiatın verdiği bin bir güzelliği taşıyan sakin ve fakat Cumhuriyet prensiplerine, kültür nuruna heyecanla gönül bağlamış bulunan faal muhitinde cihanşümul bir irfan olgunluğuna hizmet emeliyle doğan, fıskıran taptaze ve çok samimi ve mütevazî hislerle; vakar, temkin ve asalet timsali olan Türk evladının umumi kültürünü takviye ve bu kültürü sarsılmaz bir Enerji ile yaymak vazifesini kafalarının içine yüklenen öğretmenlerin terbiye ve tedris işindeki gayretlerini kolaylaştırma gayesiyle çıkıyor. Kendisini, memlekete ve onun emsalsiz bir tarihi ve medeni hüviyet evlatlarına arz edişinden tek maksadı da budur.*”²⁰

Yukarıda da belirtildiği gibi *Enerji*, 21. sayısı itibarıyla Balıkesir’de çıkmaya başlamıştır. Söz konusu taşınmanın ardından bu durumu Nazım Örensun *Enerji Nasıl Yürüdü ve Nasıl Yürüyecek?*²¹ başlıklı yazısında derginin Isparta’da yoğun ve başarılı iki yılı geride bıraktığını ifade ettikten sonra, bu süreçte derginin çıkması için gerekli ekonomik imkanlardan mahrum kaldığını hatta kendisini çıkaranların maddi anlamda büyük zararlara girdiğini belirtmiştir. Bununla birlikte Balıkesir öğretmenlerinin kıymetli destekleriyle derginin Balıkesir’de çıkmaya devam edeceğini vurgulamıştır.

Kısacası *Enerji* dergisi bir Isparta dergisi olarak başladığı basın hayatını Balıkesir dergisi olarak tamamlamıştır. İçeriğini kültürel konulardan, bilhassa pedagojiden alan dergi, sosyal bilimlere içerikli yazılarla öğretmenlerin mesleki bilgilerini arttırarak eğitim camiasına katkı sağlamayı amaçlamıştır.

²⁰ Nazım Örensun, “*Enerji Niçin Çıkıyor?*”, *Enerji*, S. 1, Nisan 1937, s.1.

²¹ Nazım Örensun, “*Enerji Nasıl Yürüdü ve Nasıl Yürüyecek?*”, *Enerji*, S.21, Mart 1939, s. 419.

1.g. Ege

Ege dergisi, Edremit Halkevi'nin çıkardığı bir dergidir. Kütüphane arşivlerinde adı geçen derginin ilk sayısı olan tek sayısı bulunmuştur. Bu dergi 29 İkteşrin 1941 tarihinde neşredilmiştir.

Dergi 18 sayfadan ibarettir. Balıkesir'deki Türk Dili Matbaası'nda basılmıştır. Derginin tek sayısı bulunduğu için yayımlanma süresine dair hükümde bulunmak mümkün değildir. Ayrıca derginin fiyatıyla ilgili herhangi bir bilgi yoktur.

Dergilerle ilgili kısmı özetlemek gerekirse Tek Parti Dönemi'nde Balıkesir'de *Çağlayan*, *Irmak*, *Gençleryolu*, *Kaynak*, *Alkım*, *Enerji* ve *Ege* dergileri intişar etmiştir. Bu dergilerden *Çağlayan* ve *Irmak* dergileri eski harflerle, diğer dergiler ise yeni Türk harfleriyle yayımlanmıştır.

Kaynak ve *Ege* dergileri halkevi dergileri olmaları yönünden diğer dergilerden ayrılmaktadır. Yarı resmi kurumun neşriyatı olmaları sebebiyle maddi sıkıntıları görece daha az hisseden bu dergilerden *Kaynak*, Balıkesir dergiciliğinin adeta lokomotifidir. Diğer dergiler de önemli işler başarmakla birlikte maddi güçleri orantısında yaşama imkânı bulmuşlardır.

Tek Parti Dönemi'nde Balıkesir dergileri hem edebî hem de kültürel açıdan önemli yazılar neşretmiştir. Dergilerde edebî türlerde şiir, hikâye, roman, tiyatro, masal, fabl, gezi yazısı, mektup gibi türlerden başka makale, konferans, deneme gibi kültüre yönelik yazı türleri vardır. Bilhassa kültürel ve bilimsel yazılarda halkı eğitime ve aydınlatma amacı başat faktördür.

Balıkesir dergilerine dair pek çok bilgi eksikliği vardır. Bunların ilki tiraj bilgisidir. Söz konusu dönemde hangi derginin kaç adet çıktığına dair hiçbir veri yoktur. Aynı şekilde dergilerin neden kapandığına dair bir bilgi olmamakla birlikte ancak sayılı hatıratlardan yola çıkarak tahminler yapılabilmektedir.

2. Tek Partiler Döneminde Balıkesir'de Çıkan Dergilerin Yayımladıkları Tarih Makaleleri Üzerine Dikkatler

Tek Parti Dönemi'nde Balıkesir'de çıkmış dergilerde bilime ve kültüre dair çokça yazı vardır. Söz konusu dergilerde edebiyat ve güzel sanatlardan başka 302 tarih, 75 coğrafya, 114 felsefe grubu, 16 hukuk, 52 iktisat, 51 ziraat hayvancılık ve tarım, 43 tıp ve halk sağlığı, 89 spor, 37 basın-yayın, 62 siyaset

ve diğer bilimlerde de 47 adet makale yayımlanmıştır. Bu da adı geçen dergilerde edebiyat ve güzel sanatlar dışında toplam 888 makale yayımlandığı anlamına gelir ki yayımlanan 302 tarih yazısı toplam bilimsel yazıların yaklaşık yüzde 34'üne karşılık gelmektedir.

Yayımlanan tarih yazılarının fazlalığı hem okurların hem de dergilerin tarih yazılarını önemseydiği anlamına gelir. Dahası bu yazıların büyük bir kısmı belgelere dayanmakta, belgeye dayanmayan yazılar ise yazıların yazıldıkları döneme yakın tarihleri anlattıkları için toplumsal hafızaya dayanmaktadır. Bu yönleriyle dergilerde yayımlanan tarih yazıları için bilimsel özenin azami ölçüde gösterildiği söylenebilir. Söz konusu duruma örnek olarak bir yazıda geçen bilgilerin başka bir sayıda başka bir yazar tarafından tekzip edildiği de çeşitli zamanlarda görülmüştür ki Kâmil Su'nun, Esat Adil (Müstecaplıoğlu)'nun *İlyas Paşa* başlıklı yazılarına birkaç yanlış bilgiyi düzeltmek amaçlı yolladığı tekzip ve eleştiri yazıları bu duruma bir emsal teşkil etmektedir²². Sözüünü ettiğimiz bilimsel özen ve kaygının en somut örnekleri bu tekzip yazılarıdır.

Balıkesir'de çıkmış dergilerin tarih bilimine ve dolayısıyla tarih makalelerine gösterdiği önem ve özeni işaret ettikten sonra dergilerdeki tarih yazılarının dağılımlarına bakmak artık mümkündür.

Balıkesir dergilerinde çıkan tarih yazıları kent tarihi, dünya tarihi, Milli Mücadele dönemi, Cumhuriyet dönemi, Osmanlı İmparatorluğu dönemi, genel Türk tarihi, Anadolu tarihi, genel tarih bilimi ve Karesi Beyliği gibi konular çevresinde çıkmıştır. Adı geçen konuların dergilere göre istatistikleri şöyledir:

Konular/ Dergiler	Çağlayan	İrma k	Gençle ryolu	Kaynak	Alkım	Enerji	Ege
Genel tarih bilimi	-	-	1	7	-	-	-
Dünya tarihi	1	-	-	5	-	3	-
Anadolu tarihi	-	-	-	3	1	-	-

²² Kamil Su, "İlyas Paşa'ya Dair", *Kaynak*, S.47, 19 Birinci Teşrin 1936, ss.340-343.

Genel Türk tarihi	-	-	-	19	3	-	-
Karesi Beyliği	-	-	-	19	-	-	-
Osmanlı İmparatorluğu dönemi	-	28	2	44	2	-	-
Millî Mücadele dönemi	-	5	11	20	-	-	-
Cumhuriyeti dönemi	-	2	-	19	15	1	-
Kent tarihi	-	2	5	82	2	-	-

Tablo 1: Balıkesir dergilerinde çıkan tarih yazılarının sayısı ve konularına göre dağılımları.

Yukarıdaki tabloya bakıldığı zaman genel tarih bilimine dair 8, dünya tarihi üzerine 9, Anadolu tarihine dair 4, genel Türk tarihine dair 22, Karesi Beyliği'ne dair 19, Osmanlı İmparatorluğu dönemine dair 76, Millî Mücadele dönemine dair 36, Cumhuriyet dönemine dair 37 ve kent tarihi üzerine 91 yazı neşredildiği görülür.

Balıkesir dergilerinde genel tarih bilimine dair 8 makale yazılmıştır. Söz konusu yazılar harf sırasına göre Ali Rıza Seyfi, Balcıade Harimi, Cevat Ümit ve Paul Harsin gibi yazarlara aittir. Bu yazıların tamamı tarih biliminin mahiyeti, tarihin nasıl yazılması gerektiği kısacası tarih biliminin metodolojisine odaklanmaktadır.

Dergilerde dünya tarihine dair 9 yazı bulunmaktadır. Bu yazıların 1'i *Çağlayan'*da, 5'i *Kaynak'*ta, 3'ü *Enerji'*de neşredilmiştir. Bu yazılar Fransa tarihi, Çarlık Rusyası'ndan Sovyetler'e geçiş, Kıptilerin tarihi ve Orta çağ Avrupası'nda görülen feodaliteyi konu edinmiştir.

Anadolu tarihi, dergilerde az da olsa işlenen bir konudur. Bu kategoride ele alabileceğimiz Prof. Dr. H. Th. Bassert'in *Eti Krallığı*²³ makalesi

²³ H. Th. Bassert, "Eti Krallığı", *Alkım*, S. 18-19, 15 Kanunisanı, s.18-19.

hem tarihe hem de arkeolojiye dayanması yönünden oldukça dikkat çekicidir. Buna ilaveten Haydar Bergüz'ün *Sardes Tarihi*²⁴ başlıklı yazı dizisi oldukça eski bir tarihi olan Sardes yani Lidya Krallığı'na dair bilgiler sunmaktadır.

Genel Türk tarihine dair yazılar *Kaynak* ve *Alkım* dergilerinde çıkmıştır. Bu yazılarda Orhun Abideleri, Hunlar, Büyük Selçuklu Devleti, Anadolu Selçuklu Devleti'yle ilgili bilgiler verilmiştir. Bu başlık altında özellikle Ekrem Çavuldur'un *Kaynak* dergisinde yayımladığı 13 yazıdan oluşan *Vezir Katli* başlıklı yazı dizisi dikkat çekmektedir. Söz konusu yazı dizisinin ilk yazısı 19 Şubat 1943 tarihli 120-121. sayıda, son yazısı ise Şubat 1949 tarihli 10. sayıda yayımlanmıştır. Çavuldur bu yazılarında Büyük Selçuklu Devleti'nin en değerli vezirlerinden Nizamülmülk'e karşı çevrilen entrikalardan sonra Nizamülmülk'ün katledilmesini konu almaktadır. Daha sonrasında göreve gelen pek çok vezirin gerek Büyük Selçuklu Devleti'nde gerek Anadolu Selçuklu Devleti'nde ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde entrikalara kurban gittiğini bu yüzden devlet yönetimi ve işleyişinin büyük sektelelere uğradığı yazar tarafından işaret edilmiştir.

Balıkesir dergilerinde Karesi Beyliği üzerine yazı çıkaran tek dergi *Kaynak*'tır. Bu yazıların neredeyse tamamı Ekrem Çavuldur, Kâmil Su ve Kerim Kâni Akpınarlı'ya aittir. Söz konusu yazılar Karesi Beyliği'nin tanıtımı²⁵, Karesi Bey'in soyu²⁶, Karesi Beyliği'nin Osmanlı Devleti'ne bağlanması, Karesi Beyliği'nin Hacı İl Bey, Evrenos Bey gibi önemli komutanlarının önce Karesi'ye sonra da Osmanlı'ya ettiği büyük hizmetler, Karesi Beyliği'nin sahip olduğu kara ve deniz gücü ile Osmanlı'nın Balkan topraklarına geçişinde Karesi Beyliği'nin katkısı gibi konularda kaleme alınmıştır.

İncelenen dergiler içerisinde ele alınan kategorilerden biri de Osmanlı İmparatorluğu dönemidir. Osmanlı İmparatorluğu dönemine dair en fazla yazıyı Esat Adil (Müstecaplıoğlu) yazmıştır. Bu yazılar *Irmak* ve *Kaynak*'ta yayımlanmış olup büyük kısmı da Sultan IV. Murat döneminin kuvvetli vezirlerinden İlyas Paşa üzerinedir. İlyas Paşa'nın hayatı, katıldığı savaşlar, aldığı görevler, emekliliği, idamı gibi konular bu yazılarda ele alınmıştır.

²⁴ Haydar Bergüz, "Sardes Tarihi", *Kaynak*, S.42, 19 Temmuz 1936, s. 201-204; S.43, 19 Ağustos 1936, s.239-242.

²⁵ Ekrem Çavuldur, "Karasi Oğulları Kimlerdir?", *Kaynak*, S.72, 19 Kanunisanı 1939, s.569-570.

²⁶ Kâmil Su, "Karesioğullarına Dair Bir Vesika", *Kaynak*, S.55, 19 Ağustos 1937, s.185-187; Ekrem Çavuldur, "Balıkesir Tarihçesiyle İlgili Eski Bir Vesika", *Kaynak*, S.58, 19 Teşrinisanı 1937, s.281-282.

Ancak adı geçen iki dergide yer alan yazıların çok küçük farklar dışında aynı olduklarını kaydetmek gerekmektedir.

Mahmut Ekrem (Çavuldur)'un kaleme aldığı Osmanlı'yı Yöneten *Tanzimatçılar* yazı dizisi dönemin tarihi olaylarını ve Tanzimat idaresinin karşılaştığı güçlükleri içermektedir²⁷.

Aynı şekilde Şinasi İlhan'ın *Irmak*'ta neşrettiği, ilk yazısı 10 Mart 1928 tarihli 3. sayıda ve son yazısı 15 Haziran 1928 tarihli 8. sayıda çıkan *Ahiler ve Teşkilatı* başlıklı yazı dizisi ahilik üzerine dikkate değer incelemeler içermektedir. Söz konusu yazıda ahiliğin tarihi, teşkilatlanışı, Anadolu'daki durumu, yurt içindeki ve yurt dışındaki başka tarikatlarla kıyaslanarak açıklanmıştır.

Çanakkale Savaşları'ndan başlayarak Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar olan zaman dilimini konu edinen Millî Mücadele'ye dair 36 makale neşredilmiştir. Bu makaleler, diğer konulardaki makalelere nazaran duygu yoğunluğu daha yüksek makalelerdir. Söz konusu makaleler çok yakın geçmişe ait oldukları için ülkenin düştüğü durum, yeni yetişmekte olan nesle uyarı niteliğinde kaleme alınmıştır. Eminittin (Çeliköz) Bey de özellikle bu konuda yazdığı yazılarla dikkat çekmektedir.

Cumhuriyet dönemine dair yazılan yazılar daha çok belirli günler ve o günlerin kutlanışına dairdir. Özellikle böyle anma ve kutlama günlerine dair olması bir üst kategoride olduğu gibi bilimsel özen açısından ortalama altında kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca Hatay Meselesi'nin adım adım Türkiye Cumhuriyeti lehinde ilerlemesi de dergilerde yankı bulmuş önemli olaylardandır.

Balıkesir dergilerinde Balıkesir tarihine dair en fazla yazı, kentin tarihi hakkında yazılmıştır. Bu konuda yazılan 91 yazı, yazarların bu konuya ne kadar önem verdiklerini göstermektedir. İşaret edilen bu yazılar Balıkesir'e dair hemen her konuya dağılmış vaziyettedir.

Söz konusu kategoride kent tarihi olgusu, kente mal olmuş önemli şahıslar, yerler, kurumlar gibi alt başlıklarda ele alınabilir.

²⁷ Mahmut Ekrem (Çavuldur) tarafından kaleme alınan bu yazılar Irmak dergisinde yayımlanmıştır. Söz konusu makaleler sekiz yazıdan oluşmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mahmut Ekrem (Çavuldur), "Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimatçılar", *Irmak*, S.1, 10 Şubat 1928, s.6; S.2, 1 Mart 1928, s.3; S.3, 10 Mart 1928, s.12; S.4, 1 Nisan 1928, s.13; S.5, 15 Nisan 1928, s.7; S.6, 15 Mayıs 1928, s.10; S.9, 1 Temmuz 1928, ss.10-11; S.10, 1 Ağustos 1928, ss.10-11.

Balıkesir'in kent tarihine dair en uzun soluklu yazı dizilerinden biri Muammer Yasa ve Halim Korkut'un *Yatırlarımız* başlıklı yazı dizisidir. İlk yazısı *Kaynak*'ın 19 Ağustos 1935 tarihli 31. sayısı ile 19 Mayıs 1936 tarihli 40. sayıları arasında 10 yazıdan oluşan bu yazı dizisi Balıkesir'in önemli türbeleri ve mezarlıklarını tanıtmaktadır. Aynı şekilde Kerim Kâni Akpınarlı'nın *Yatırlarımız*²⁸ ve Hikmet Turhan Dağlıoğlu *Balıkesir Mezarları*²⁹ başlıklı makalesiyle başlıklı yazısı da yatırlar üzerine yapılan araştırmanın şehir tarihine bulunacağı katkıyı işaret etmektedir.

İncelenen dergilerde kent tarihine dair önemli konulardan biri de okullardır. Dergilerde harf sırasıyla Ferhan Sıtkı, Kâmil Başkurt, Kemal Kaya, Yüzbaşıoğlu Kemal, Muhip, Ziya Günöz gibi yazarlar tarafından öğretmen okulları, medreseler, okul, öğrenci ve öğretmen istatistikleri, Balıkesir ili ve ilçesindeki okullar, Necatibey Öğretmen Okulu gibi konular üzerine 15 adet yazı neşredilmiştir.

Abdi Ağabeyoğlu'nun *Kaynak*'ta neşrettiği *Balıkesir Hastaneler Tarihçesi*³⁰ başlıklı makale Balıkesir'de açılmış hastaneler üzerine genel bir bilgi vermektedir. Adı geçen makale daha sonra Ayvalık'taki Reşit Bey Hastanesi'ni konu edinerek bir yazı dizisine dönüşmüştür. İlk yazısı 19 Nisan 1938 tarihli 63. sayıda ve son yazısı 19 Eylül 1938 tarihli 68. sayıda bulunan 6 sayıya yayılmış bu yazı dizisi, söz konusu hastanenin tarihçesini geniş biçimde açıklamaktadır.

Ayrıca kent tarihi kapsamında sadece çeşitli kurum ve kuruluşlar, yatırlar, vakıflar ve imaretler ele alınmamış olup Balıkesir'in halkını oluşturan aşiretler ve boylar hakkında da bilgi verilmiştir. Dergide Hardal Aşireti, Karacalar aşireti gibi bazı aşiretlere yer verilmiştir³¹.

Özetle, Tek Parti Dönemi'nde Balıkesir dergilerinde tarihe dair 302 adet makale neşredilmiştir. Bu makaleler genel tarih bilimi, dünya tarihi, Anadolu tarihi, genel Türk tarihi, Karesi Beyliği, Osmanlı İmparatorluğu dönemi, Millî

²⁸ Kerim Kâni Akpınarlı, "Yatırlarımız" *Kaynak*, Şubat 1945, s.408-409.

²⁹ Hikmet Turhan Dağlıoğlu, "Balıkesir Mezarları", *Kaynak*, S.25, 19 Şubat 1935, s.521-527.

³⁰ Abdi Ağabeyoğlu, "Balıkesir'de Hastaneler Tarihçesi." *Kaynak*, S.61, 19 Şubat 1938, s.334-337; S.62, 19 Mart 1938, s.367-370.

³¹ Kurdoğlu Kamil, "Balıkesir ve Civarında Danişmentlü Aşiretlerin Birleşmelerine Dair Bir Hükmü Hümayan", *Kaynak*, S.1, Şubat 1933, ss.28-29; Kamil Su, "Balıkesir Civarında Aşiretler", *Kaynak*, S.58, 19 İkinci Teşrin, 1937, ss.283-284; Mustafa Salman, "Hardal Aşireti", *Kaynak*, S.158-159, Mart-Nisan 1946, ss.11-12;

Mücadele dönemi, Cumhuriyet dönemi ve kent tarihi gibi konular çevresinde yazılmıştır.

Söz konusu makalelerin büyük bir kısmı şeriye sicilleri, evkaf kayıtları gibi belgelerle desteklenmiştir. Bu da makalelerin hazırlık aşamasında akademik titizlik ve özenin bir kanıtıdır.

Yukarıda da bir kısmı işaret edilen makaleler Balıkesir'in tarihe olan ilgisini çeşitli açılardan göstermektedir. Konu yelpazesinin bu denli geniş olması, tarih yazımına dair bazı yazarların özellikle öne çıkması ve yazıların mümkün olduğu kadar belge ile desteklenmesi, Balıkesir'de tarih çalışmalarının belirli bir disiplin dahilinde yapıldığının bir kanıtıdır.

3. Sonuç

Tek Parti Dönemi'nde sağlanan genel edebî ve kültürel ortamda Balıkesir'in de önemli bir yeri vardır. Balıkesir dönemde statü olarak vilayet ve sancak arasında gidip gelmesine rağmen Balıkesir'de yaşayan önemli kültür insanları ve onların çıkardığı dergiler aracılığıyla kayda değer bir kültür ortamı oluşturmayı başarmıştır.

Tek Parti Dönemi'nde Balıkesir'de 7 farklı dergi çıkmıştır. Bunlar daha önce de saydığımız gibi *Çağlayan*, *İrmak*, *Gençleriyolu*, *Kaynak*, *Alkım*, *Enerji* ve *Ege'*dir. Adı geçen dergilerin ilk ikisi Arap harfleriyle çıkmış, diğerleri yeni Türk harfleriyle neşredilmiştir.

İncelediğimiz dergilerdeki bilim ve kültür yazıları ele alındığında en fazla yer kaplayan alanın tarih olduğu göze çarpmaktadır. Bunda pek çok etkenin etkili olduğu görülmektedir. Bunlara bakacak olursak, ilk sırada Cumhuriyet düşüncesinin, kültürünün halkta kökleşmek adına önce halkın ve milletin tarihini gündeme getirme isteği işaret edilebilir. Başka bir söyleyişle, yakın zamana kadar sadece Osmanlı İmparatorluğu'ndan haberdar olan bir milletin tarihi anlamda kökünün çok daha eskiye dayandığını göstermek Cumhuriyet ideolojisinin benimsediği prensiplerdendir.

Dergilerde tarih makaleleri içerisinde en fazla kent tarihine yönelik yazıların çıktığı görülmektedir. Şüphesiz ki bu yazıların özellikle yazılma ve yayımlanma amacı Balıkesir'de bir kentlilik bilinci inşa etmektir. Balıkesir'in uzun tarihi boyunca yetiştirdiği önemli şahıslar, Balıkesir'i Balıkesir haline

getiren kurum, kuruluş ve vakıflar hakkında verilen bilgiler aynı zamanda halkta bir şehir hafızası oluşturmaktadır. Buna ilaveten gerek yatırımların, gerek çeşmelerin derlenmesi ve yukarıda andığımız konularla bir araya getirilmesi bir şehir hafızasının yanı sıra bir de şehre dair tarih envanteri oluşturulduğunu da işaret etmektedir.

Millî Mücadele dönemi ve Cumhuriyet dönemine dair yazılan makaleler taşıdıkları duygu yüküyle öne çıkmaktadır. Zira özellikle Millî Mücadele döneminde yaşanan Yunan mezalimi insanlarda onulmaz yaralar açmıştır. Dergilerdeki yazarlar da yeni nesil okurlara bu anları tekrar tekrar canlandırarak işgal günlerinde yaşanan ıstırapı ve öfkeyi diri tutmak ve bu yolla ülkenin bir daha aynı duruma düşmesini engellemeyi amaçlamaktadırlar.

Osmanlı İmparatorluğu dönemini konu edinen makalelerde yazarlar keskin ve keskin hükümler vermekten uzak durmuşlardır. Bu yüzden çoğunlukla İlyas Paşa veya Zağnos Bey gibi önemli isimler ve Ahilik Teşkilatı, Balıkesir’deki doğan yetiştiricileri gibi siyasi hüküm vermeyi gerektirmeyen konularda makale yazmışlardır. Makalelerde Osmanlı İmparatorluğu dönemine dair topyekun bir eleştiri veya destek asla söz konusu değildir.

Karesi Beyliği ile ilgili makaleler, Karesi Bey’in Beyliği ne şartlar altında kurduğu, Karesi Bey’in soyu, Karesi Bey’in oğulları arasındaki iktidar mücadeleleri ve beyliğin Osmanlı’ya dahil oluşu gibi konularda yazılmıştır. Karesi Beyliği’nin önemli komutanları, Karesi Beyliği’nin kuruluşu, Karesi Bey’in oğulları arasındaki ilişki çok yönlü olarak düşünüldüğünde kent tarihi oluşturma fikrinin bir parçasıdır. Şehre adını veren Karesi Bey’i, onun oğullarını ve beyliğini tanımanın kent tarihini oluşturmanın ilk adımı olacağı düşüncesi sezdirilmektedir. Dahası, bu bilgilerin çoğunlukla belgelere dayalı bir şekilde okura aktarılması Karesi Beyliği ile ilgili çalışmaların zeminini oluşturabilecek güvenilirlikte olmalarını sağlamıştır. Aynı şekilde yayımlanan Anadolu tarihi makaleleri de Anadolu’da hatta bizzat Balıkesir ve çevresindeki uygarlıkları konu edinerek bir bölge tarihi bilgisi sunmaktadır.

Dergilerde çıkan genel Türk tarihi yazılarının büyük bir kısmını Ekrem Çavuldur’un yazdığı Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Devletleri’ndeki vezir katilleri yazıları oluşturur. Burada da yazar aslında devlet geleneğinin önemli devlet adamları ile sağlanacağını göstermek üzere yazmıştır. Adı geçen devletler, yazarın bazı şeyleri anlatmak için kullandığı fon işlevini görmektedir.

İncelenen dergilerdeki dünya tarihi makaleleri ise yazarların dünyadan kopuk olmadıklarını, dünyadan haberdar ve bilhassa dünyayla ilgili olduklarını göstermektedir. Bu konuda yazılan makalelerin önemli bir kısmı çeviri olmasına rağmen dergilerin okura dünya tarihiyle ilgili bilgi sunmak konusunda istekli olduğunu gözler önüne sermektedir.

Dergilerde çıkan genel tarih bilimi makaleleri, bir tarih bilincinin göstergesidir. Tarih yapmakla tarih yazmanın farkı bu makalelerde çizilmekte ve tarih bilimi metodolojisi açısından değerli bilgiler vermektedir. Tarih biliminin metodolojisinin aktarılması şehirdeki tarih ilgisini yönetme ve yönlendirme işlevini üstlenmiştir. Özellikle Paul Harsin'in makalesinin çevirileri tarihin nasıl yazılacağına dair önemli fikirler vermektedir. Bu aşamada söz konusu yazıların hedefinin okurlardan başka dergilerde ve gazetelerde tarih üzerine kalem oynatan diğer yazarların olduğu da rahatlıkla ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar ve Tezler

- Güler, Aydın, *Başlangıcından 1950'ye Kadar Balıkesir'de Çıkan Dergilerdeki Edebî ve Kültürel Muhteva Üzerinde Bir İnceleme*, Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, Balıkesir.
- Özsarı, Mustafa, *Ege Bölgesi Halkevi Dergilerindeki Edebî ve Kültürel Muhteva Üzerine Bir İnceleme*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002, İzmir.
- Sağdıç, Ozan, *Yirminci Yüzyıl Denen O Mazi/1 Birinci Savaşın İkincisine*, Dünya Kitapları, 2005, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Karesi Vilâyeti Tarihçesi* Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları, 1925, Balıkesir.
- Yurdakök, Abdullah, *Balıkesir Basın Tarihi*, İnce Ofset, 1992, Balıkesir.

2. Makaleler

- [Başlıksız], *Irmak*, S. 16, 15 Teşrinisani 1928, s.16.
- [Başlıksız], *Türk Dili*, 1 Şubat 1929, ss.3.
- "Çağlayan Niçin Çıkıyor?" *Çağlayan*, S.1, 20 Teşrinievvel 1925, s.1.
- "Irmak Çıkarken", *Irmak*, S.1, 15 Şubat 1928, s.1.
- "Kaynak Mecmuası". *Türk Dili*, S. 2048, 22 Şubat 1933, s.2.
- "Özür", *Kaynak*, S.113 Haziran 1942, s.1.
- "Tekrar Çıkarken", *Kaynak*, S.1, Mayıs 1948, s.3.
- Ağabeyoğlu, Abdi "Balıkesir'de Hastaneler Tarihçesi." *Kaynak*, S.61, 19 Şubat 1938, ss.334-337.
- _____, "Balıkesir'de Hastaneler Tarihçesi." *Kaynak*, S.62, 19 Mart 1938, ss.367-370.
- Akpınarlı, Kerim, Kâni "Alkım", *Türk Dili*, 11 Aralık 1936, S.10117, s. 3.
- _____, "Yatırlarımız" *Kaynak*, Şubat 1945, ss.408-409.
- Bassert, H. Th. , "Eti Krallığı", *Alkım*, S. 18-19, 15 Kanunisani, ss.18-19.
- Bergüz, Haydar, "Sardes Tarihi", *Kaynak*, S.42, 19 Temmuz 1936, ss. 201-204.
- _____, "Sardes Tarihi", *Kaynak*, S.43, 19 Ağustos 1936, s.239-242.
- Çavuldur, Ekrem, "Balıkesir Tarihçesiyle İlgili Eski Bir Vesika", *Kaynak*, S.58, 19 Teşrinisani 1937, s.281-282.

Çavuldur, Ekrem, "Karasi Oğulları Kimlerdir?", *Kaynak*, S.72, 19 Kanunisanı 1939, ss.569-570.

_____, "Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimatçılar", *Irmak*, S.1, 10 Şubat 1928, s.6.

_____, "Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimatçılar", *Irmak*, S.2, 1 Mart 1928, s.3.

_____, "Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimatçılar", *Irmak*, S.3, 10 Mart 1928, s.12.

_____, "Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimatçılar", *Irmak*, S.4, 1 Nisan 1928, s.13.

_____, "Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimatçılar", *Irmak*, S.5, 15 Nisan 1928, s.7.

_____, "Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimatçılar", *Irmak*, S.6, 15 Mayıs 1928, s.10.

_____, "Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimatçılar", *Irmak*, S.9, 1 Temmuz 1928, ss.10-11.

_____, "Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimatçılar", *Irmak*, S.10, 1 Ağustos 1928, ss.10-11.

Çeliköz, Eminittin "Niçin Çıkıyoruz?", *Gençleryolu*, S.1, 28 Şubat 1929, ss. 2-3.

Dağlıoğlu, Hikmet Turhan, "Balıkesir Mezarları", *Kaynak*, S.25, 19 Şubat 1935, ss.521-527.

Kocabaş, Uygur; Birinci, Ali, "Osmanlı Vilâyet Gazete ve Matbaaları Üzerine Gözlemler", *Kebikeç*, S.2, ss.101-122.

Kurdoğlu Kamil, "Balıkesir ve Civarında Danişmentlü Aşiretlerin Birleşmelerine Dair Bir Hükmü Hümayan", *Kaynak*, S.1, Şubat 1933, ss.28-29.

Örensun, Nazım, "Enerji Niçin Çıkıyor?", *Enerji*, S. 1, Nisan 1937, s.1.

_____, "Enerji Nasıl Yürüdü ve Nasıl Yürüyecek?", *Enerji*, S.21, Mart 1939, s. 419.

Özsarı, Mustafa, "19. Yüzyılın İkinci Yarısında Balıkesir'in Sosyal ve Kültürel Durumuna Genel Bir Bakış", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C.XIII, S.1, Ocak 2007, s.193.

Salman, Mustafa, "Hardal Aşireti", *Kaynak*, S.158-159, Mart-Nisan 1946, ss.11-12.

Su, Kâmil, "İlyas Paşa'ya Dair", *Kaynak*, S.47, 19 Birinci Teşrin, ss.340-343.

_____, "Karesioğullarına Dair Bir Vesika", *Kaynak*, S.55, 19 Ağustos 1937, ss.185-187.

_____, "Balıkesir Civarında Aşiretler", *Kaynak*, S.58, 19 İkinci Teşrin, 1937, ss.283-284.

Uraz, Necmi, "Alkım", *Alkım*, S. 1, 15 Aralık 1936, s.1.

Varlık, Bülent, "Yerel Basının Öncüsü: Vilâyet Gazeteleri", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.1, İletişim Yayınları, 1985, İstanbul, ss.99-102.

Yırcalı, Sırrı, "Sayın Okuyucu", *Alkım*, S.1, 15 Aralık 1936, s.2.

